

Марија Ћирковић*

ПРОМЕНЕ У МРЕЖИ НАСЕЉА ПРОСТОРНО - ФУНКЦИОНАЛНОГ ПОДРУЧЈА ПРИЈЕПОЉА

Извод: Просторно-функционални утицај Пријепоља осећа се највише на територији три општине: Пријепоље, Прибој и Нова Варош. Тај утицај се огледа у трансформацији насеља, насталој услед процеса индустријализације и урбанизације са једне, и процеса деаграризације и депопулације са друге стране. У раду су обрађене демографска и функционална компонента, које су детерминисале формирање и развој насеља на овом подручју, као и промене у структури становништва и насеља. Те промене довеле су до диференцијације подручја на три урбана центра, три периурбана прстена и аграрно окружење. Децентрализација подручја је извршена по моделу микроразвојних нуклеуса, који су издвојени на основу функција у насељима и размештаја објеката јавно-социјалне инфраструктуре. По овом моделу идентификована је функционална организација и хијерархија нодалних центара на овом подручју.

Кључне речи: функционално подручје, социо-економска и функционална трансформација насеља, хијерархија нодалних центара

Abstract: Spatial-functional influence of sub regional center Prijepolje affects mostly three municipalities: Prijepolje, Priboj and Nova Varos. This influence reflects on transformation of settlements caused by urbanization and industrialization on one, and deagrarization and depopulation on the other side. In this paper, demographic and functional components, which determinate development of settlements in this area and structure of population and settlements, have been analyzed. They brought to differentiation areas on three urban centers, three per urban ring and rural surroundings. Decentralization of this area has been done to the model of villages groups, which are derived from concentration of functions and locations of public-social objects in settlements. On this model functional organization and hierarchy of nodal center has been deducted in this area.

Key words: functional area, social-economic and functional transformation of settlements, hierarchy of nodal center

---

* Ћирковић Марија, стипендиста Министарства науке и заштите животне средине; Географски институт „Јован Цвијић” САНУ, Београд. У раду су презентовани резултати истраживања у оквиру Пројекта „Модалитети валоризације геопотенцијала неразвијених подручја Србије”, који финансира Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије.

Увод

Функционално подручје, према Просторном плану Републике Србије (ППРС, 1996), је територијална групација више општина које су гравитацијски и интересно повезане са јачим урбаним центром, односно регионалним средиштем. Према Плану, Србија је подељена на 34 функционална подручја. Једно од њих је и функционално подручје Пријепоља, које обухвата три општине: општину Пријепоље, Прибој и Нову Варош. (Карта 1.)

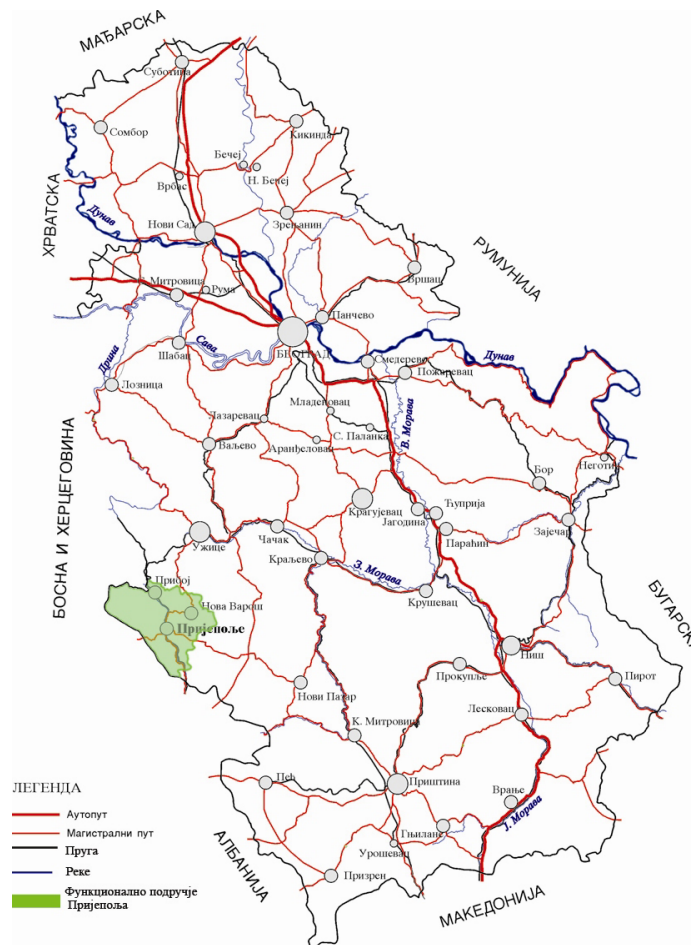
У њему су се развила три једнака урбана центра, која међусобно деле компетенције, али се Пријепоље издвојило као средиште функционалног подручја по највећој површини коју заузима, највећем броју становника и насеља, и централном положају у регији (пријепољска општина има површину од 827 km², 41 188 становника према попису из 2002. године и 80 насеља). Градском насељу Пријепоље гравитирају сеоска насеља истоимене општине, којих има 79, као и сва насеља општина Прибој (једно градско и 32 сеоска) и Нова Варош (једно градско и 31 сеоско).

Функционално подручје Пријепоља се налази у југозападном делу Србије, у саставу Златиборског округа. Карактерише га специфичан географски положај, јер се налази на тремеђи између Србије, Црне Горе и БиХ. Због тога оно представља важну везу Србије са северним делом Црне Горе и југоисточним делом БиХ.

Управо због таквог географског положаја, оно је и значајно транзитно подручје. Пријепоље и његова околина активно су повезани са суседним општинама Србије, Црне Горе и БиХ. Пријепоље и Нова Варош се налазе на магистралном путу М21, којим се ово подручје повезује на северу са другим општинама у Србији (АП Војводина – Шабац – Ваљево – Пожега – Ужице), а на југу се наставља ка Црној Гори, преко Бијелог Поља, Мојковца, Колашина до Подгорице и даље до Бара. Регионалним путем је повезано преко Пријепоља са северном Црном Гором, а преко Прибоја са БиХ, док је преко Нове Вароши веза са Сјеницом и Новим Пазаром.

Интеграција ове три општине не би требало да се заснива на конкурентским односима, већ на кооперацији и заједничким интересима, и то првенствено у заједничком коришћењу: природно-еколошких, социо-културних и економско-функционалних потенцијала. Ову регију карактерише слична морфологија терена. Планинског је карактера, са дубоко усеченим долинама река Лим и Увац и флувио-денудационим

површима са којих се уздижу планински масиви. Такав терен одредио је тип насеља ове три општине, тј. највећи број сеоских насеља је планинског, старовлашког типа (разбијена са великим бројем заселака), а градска и приградска насеља су се развила у долинама река. Историјско наслеђе и вишевековна изолација се огледају у традиционалном (патријархалном) начину живота и у успореном развоју регије кроз векове, а и данас. Тако мрежу насеља функционалног подручја Пријепоља карактерише велика дисперзност.

Карта 1 Функционално подручје Пријепоља у оквиру Србије

Наравно, регион се не може посматрати изоловано од свог окружења, па не можемо говорити само о унутаррегионалној сарадњи ове три општине, већ и о сарадњи овог региона на трансграничном и трансдржавном нивоу. Велике су могућности трансграничне сарадње овог региона, које произилазе из његовог географског положаја, а она се може заснивати на активирању туристичких, културних и саобраћајних (нпр. река Лим), као и привредних програма (људски ресурси, заједничко тржиште). Тако би се елиминисала вештачки створена баријера постављена између српског народа. (Тошић, 2000).

Ипак, просторно-функционални утицај Пријепоља највише се осећа на нивоу ове три општине. Он се огледа у трансформацији насеља (социо-економска, физиономска, функцијска, демографска) насталој услед процеса урбанизације и индустријализације на једној страни, и деаграризације и депопулације на другој, а њихов развој детерминисале су демографска, функционална и морфолошка компонента.

Становништво као фактор развоја мреже насеља

Социо-економска трансформација насеља била је условљена променама у природном кретању становништва, његовом просторном и социјалном покретљивошћу и преласком из неразвијених у развијена подручја, а делом и у иностранство, из сеоска у градска насеља и из аграрних у неаграрне делатности. Главни носилац трансформације је урбанизација са својим фазама, које су се сукцесивно смењивале, што се одражава на промене у структури становништва и насеља.

Ово подручје било је чисто рурално све до 1960. године. Његова урбанизација почиње између 1960-их и '70-их година XX века, иницирана индустријом која је лоцирана у градским насељима. У раној фази урбанизације и индустријализације, функције и становништво се концентришу у градским насељима, што условљава развој већег броја функција (по принципу кружне кумулативне каузалности), а повећан број досељеног становништва поспешује развој разноврсних терцијарних и квартарних делатности, ради задовољења њихових потреба. Тиме се увећава значај градских насеља и доприноси целокупном развоју подручја. У овој фази градска насеља су представљала половине развоја и као магнет су привлачила становништво из села и подстицала њихов трансфер из аграрних у неаграрне делатности. То је за последицу имало деаграризацију и депопуларизацију руралног залеђа и стварање дихотомије село-град.

До демографске поларизације градских насеља долази између 1980-их и '90-их година XX века, а пошто се доселило фертилно и радно активно становништво, демографски раст их карактерише и у каснијем периоду. У сеоским насељима остаје старо становништво и долази до њиховог постепеног пражњења. У овом периоду се шири урбани утицај градова на насеља у непосредном окружењу и формира се периурбани прстен око сва три градска насеља. Та насеља трпе највећу трансформацију. У неким се формирају индустријске зоне, у неким се интензивира стамбена градња и постају стамбене зоне у којима су настањени углавном дневни мигранти запослени у градовима. У њима су углавном присутна домаћинства са мешовитим извором прихода, смањује се број пољопривредног становништва и то указује на повећање степена урбаности ових насеља.

У периоду кризе, од '90-их година XX века до данас, бележи се емиграција становништва на целој територији овог подручја, па и код градских насеља. Главни разлози за то су били економски, али постоје и бројни други, као што су: релативно једноставна понуда радних места, намогућност за стицање вишег и високог образовања, политички разлози, близина границе, мала могућност за задовољавање културних потреба и слично. Етничка и национална припадност је одредила правац кретања миграната: Муслимани се селе у Сарајево и Нови Пазар, а Срби највише у Београд, Ужице и Крагујевац.

Табела 1. Промена броја становника

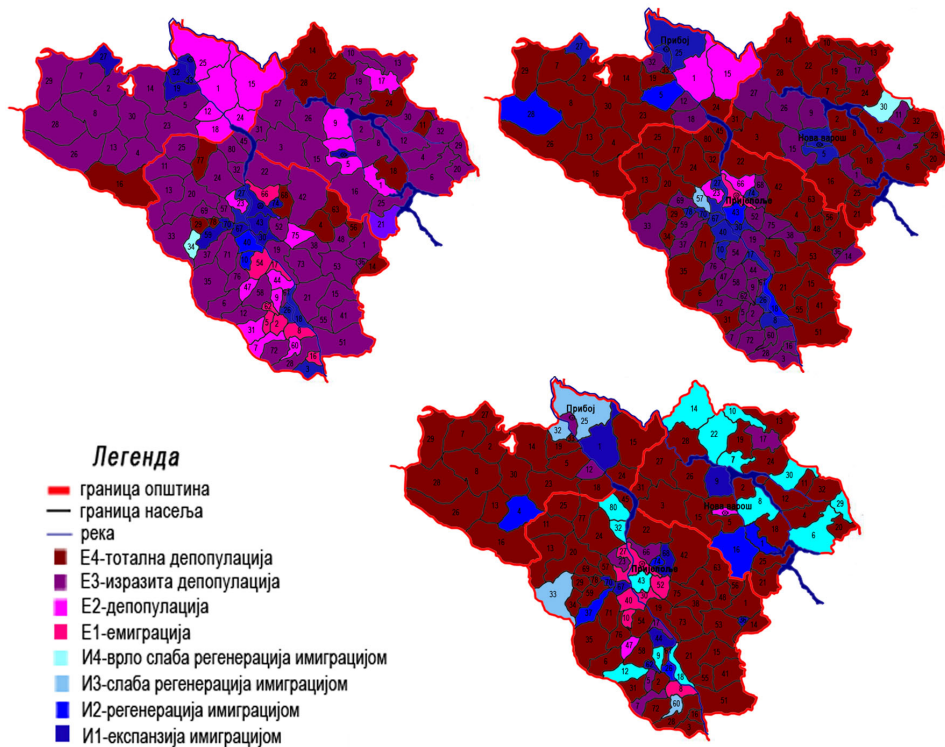
Назив	1961.		1971.		1981.		1991.		2002.	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
Пријеноље	38925	100	44022	100	46902	100	46525	100	45671	100
градско	5303	14	10904	25	14543	31	15634	34	16332	36
остала	33622	86	33118	75	32359	69	30891	66	29339	64
Прибој	26147	100	32548	100	35200	100	35951	100	30283	100
градско	5490	21	13034	40	18295	52	22137	62	19502	64
остала	20657	79	19514	60	16905	48	13814	38	10781	36
Н. Варош	23770	100	22740	100	22523	100	21812	100	19982	100
градско	3200	13	5718	25	8565	38	10424	48	10335	52
остала	20570	87	17022	75	13958	62	11388	52	9647	48

Извор: Републички завод за статистику

У табели 1 се види промена броја становника по пописима и како је урбанизација условила пораст броја становника све до '90-их година XX века, када наступа период стагнације, али и смањења броја становника, услед опадања наталитета и емиграције условљене стагнацијом у развоју општина. Такође се види да градска насеља највише партиципирају у демографском порасту (повећава се проценат урбаног становништва), а у селима се бележи стални пад.

Промене у броју становника најбоље се могу пратити преко односа миграционе и природне компоненте. У зависности од тога која је компонента била одлучујућа у порасту, односно паду броја становника, одређују се типови насеља.

На картама (ск. 1) је приказано како су ови процеси утицали на кретање становништва од 1971. до 2002. године. Од 1971. до 1981. године, који се поклапа са периодом урбанизације, у сеоским насељима била је изражена миграциона компонента, и то емиграција, јер се тада становништво највише иселавало ка граду и неким приградским насељима. Тада је био висок наталитет у свим насељима, али услед интензивног иселовања долази до изразите депопулације у сеоским насељима, што се наставља и у наредном периоду.

Скица 1: Типови насеља према кретању становништва од 1971. до 2002. године

Значајан пад наталитета у сеоским насељима бележи се у периоду од 1981. до 1991, јер се иселава младо и радно способно становништво, па су села насељена претежно старим становништвом. За ова насеља је карактеристична тотална депопулација. У градским и приградским насељима долази до демографске експанзије.

У периоду од 1991-2002. изражена је емиграција, пад наталитета и пораст морталитета. То је утицало на смањење укупног броја становника, а емиграција није више ограничена само на сеоска насеља, већ је становништво почело да се иселава и из градских насеља. На скици 1, види се да је у овом периоду у већини сеоских насеља карактеристична изразита и тотална депопулација, а то је условило демографско пражњење села. Да би се таква тенденција зауставила, неопходно је наћи сеоском

становништву неко додатно занимање, комплементарно пољопривреди, како би се становништво, првенствено младо задржало на селу.

Ови процеси су условили и промене у демографској величини насеља. У табели 2 су издвојене четири категорије сеоских насеља за све три општине и приказано је како се мењао број насеља од 1971. до 2002. године која припадају одређеним категоријама насеља по величини.

Табела 2. Структура насеља по демографској величини за период од 1971-2002. године

Општина и година	Мала патуљаста до 250 ст.	Мала од 250 до 500 ст.	Средња од 500 до 1000 ст.	Велика преко 1000 ст.
Пријеполје 1971.	20	35	22	2
Пријеполје 2002.	47	18	6	8
Прибој 1971.	2	11	15	4
Прибој 2002.	16	12	1	3
Нова Варош 1971.	3	14	12	2
Нова Варош 2002.	11	17	3	0

Извор: Републички завод за статистику

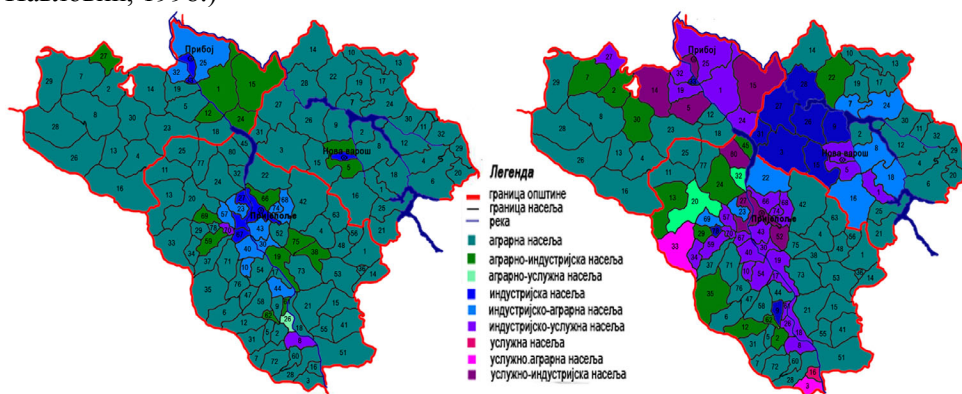
Уочава се велика промена у структури насеља по демографској величини. Насеља средње величине, од 500 до 1000 становника, су преовладала 1971. године, а малих и нарочито патуљасто малих сеоских насеља било је веома мало. Након урбанизације, велики број сеоских насеља се празни и то се одражава на промену њихове величине. Данас преовлађују мала и патуљасто мала насеља, и то највише на територији општине Пријеполје, која има велики број насеља раштрканих на великој површини, претежно планинског карактера. Појава великог броја малих насеља је последица њихове изолованости у брдско-планинским пределима. Средња и велика насеља су мање-више урбанизована насеља, углавном приградска.

Функционална детерминанта развоја мреже насеља

На простору функционалног подручја Пријепоља у периоду урбанизације и индустријализације, становништво и функције су се концентрисали у градским насељима. Тиме је отпочела функционална трансформација насеља.

Све до 1970. године општински центри су били слабо развијени полифункционални центри, док су сеоска насеља била пољопривредна и монофункционална. Главни носилац развоја и трансформације овог подручја је индустрија и некадашњи гигант „Фабрика аутомобила Прибој“ (ФАП). Управо је ФАП у највећој мери подстакао трансфер становништва из примарног у секундарни сектор и прелазак чисто руралог подручја у индустријско-пољопривредно. Он је иницирао развој више мањих фабрика машинске и хемијске индустрије, које су давале полупроизоде за ФАП-ову линију производа (Полиестер, Слога, Ливница, Епоксид). Данас је ФАП у поступку преструктурирања, а нека од ових предузећа су под стечајем, такође у поступку преструктурирања или приватизације. (Рудић, Павловић, 1998.)

Скица 2. Функционални типови насеља 1971. и 2002. године

Промене у функционалној структури насеља најбоље се могу пратити на основу индикатора о учешћу запослених у појединим секторима делатности у контингенту укупног радноактивног становништва. На основу тих података издвојени су функционални типови насеља (ск. 2).

Пдручје је до 1971. године било аграрног карактера, сем градских насеља која су била индустријска, и приградских која су била индустријско-аграрна и аграрно-индустријска. Услужних насеља готово да није ни било

(сем Бродарева). Структура насеља је 2002. године знатно промењена. Нагло се смањује број запослених у примарном сектору: у Новој Вароши са 68,3% на 24,3%, у Прибоју са 51,5% на 17,9%, а у Пријепољу са 53,6% на 20,3%. Истовремено се повећава број запослених у секундарном сектору: у Новој Вароши са 22,9% на 45,1%, у Прибоју са 36,7% на 38,8% јер је већ '70-тих година велики број био запослен у индустрији, и у Пријепољу са 33,9% на 41,2%. Нагло се развијају и терцијарне делатности, што понајвише мења слику структуре насеља: у Новој Вароши са 8,8% на 30,6%, у Прибоју са 11,8% на 43,3%, и у Пријепољу са 12,5% на 38,5%. Примећује се блага диверзификација сеоских насеља, што је израженије у приградским насељима и онима која се налазе уз неке важније саобраћајнице.

Примећује се према подацима из 2002. године и појава сеоских насеља, тзв. секундарних центара у којима су развијеније функције занатно више него у њиховом окружењу. Развој овог подручја управо и треба вршити по моделу микроразвојних нуклеуса, односно ових секундарних центара.

Да би се постигла функционална трансформација сеоских насеља неопходно је у неким од њих развијати функције којима ће она вршити утицај на своје окружење и подстицати његов развој. У њима треба лоцирати погоне нове индустрије према аутохтоним потенцијалима простора и становништва, а не измештати погоне већ постојеће индустрије. Веома битно је повезати их квалитетном мрежом саобраћајница како међусобно, тако и са општинским центром. Треба равномерно изабрати те секундарне центре и у њих пренети неке од функција и активности (управне, образовне, здравствене), што би омогућило јавну афирмацију становништва и задржало га на селу. Тако би се постигао квалитативан преображај простора. На овом подручју можемо идентификовати одређен број микроразвојних нуклеуса, нпр. насеља Јабука и Бања које су својим туристичким ангажманом упослила људе и задржале их на селу, Бучје са фабриком седишта, Дрмановићи са „Варошанком“, фабриком за сакупљање и прераду печурака и лековитог биља и др. (Тошић, 2000).

Како се ширио урбани утицај градских насеља на околна сеоска насеља и како се то одразило на њихов преображај одређује се помоћу адекватних индикатора. Степен урбаности насеља утврђен је по моделу индикатора о учешћу пољопривредног становништва у укупном, уделу домаћинства без пољопривредног газдинства у укупном броју домаћинстава појединих насеља и учешћу запосленог становништва у укупном активном становништву (таб. 3). На основу овог модела идентификовано је пет група

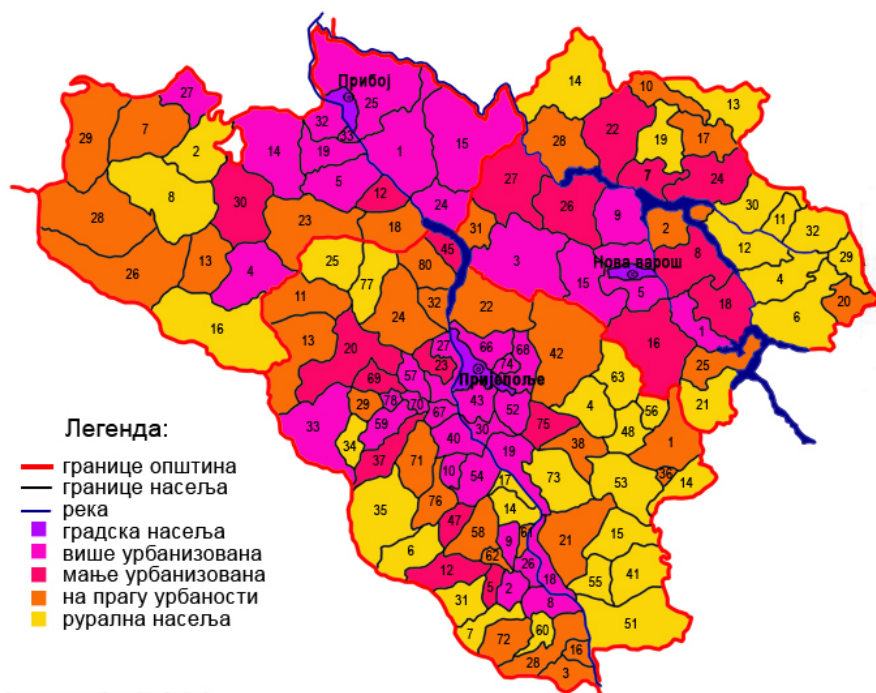
насеља: градска, више урбанизована, мање урбанизована, на прагу урбаности и рурална – сеоска насеља (Тошић, 2004).

Табела 3. Модел за идентификацију степена урбаности насеља

Степен урбаности	Пољопривредно становништво у укупном (%)	Домаћинства без пољопривредног газдинства (%)	Запослени у активном ст. које обавља занимање (%)
Градска насеља	≤ 10	≥ 70	≥ 70
Више урбанизована	≤ 15	≥ 20	≥ 50
Мање урбанизована	≤ 30	≥ 10	≥ 50
На прагу урбаности	Задовољава два од три услова		
Рурална - сеоска	Не задовољава два или сва три услова		

Применом овог модела на подручју су идентификована три насеља са градским обележјима, општински центри Пријепоље, Прибој и Нова Варош, затим она у којима су ова обележја мање или више заступљена, односно која су у мањој или већој мери претрпела преображај и неурбанизована, сеоска насеља која се налазе на периферији општина.

На скици 3, урађеној на бази индикатора из пописа од 2002. године, види се да су највиши степен трансформације доживела насеља у непосредној близини градских центара. Како се удаљавамо од градских насеља све више опада степен урбаности појединих насеља. На повећање урбаности утицало је стварање мешовитих насеља, појава дневних миграната (којих је највише у приградским насељима) и напуштање пољопривреде као једине и доминантне делатности у остваривању прихода, као и развој микронуклеуса.

Скица 3. Степен урбаности насеља подручја 2002. године

Специфичне околности у којима се нашло ово подручје (економска криза, санкције, смањење тржишног простора, транзициона криза, нестабилност условима привређивања – курса и цена, ратно окружење), условиле су његову стагнацију и пад производње. Општина Пријепоље би требало да се реорганизује као пословни, туристички и културно-образовни центар субрегиона са високо развијеним капацитетима за производњу и привлачење инвестиција, који ће покренути развој целокупног подручја. Развој би требало да се заснива на четири приоритета:

1. Неопходно је спровести трансформацију привреде, пре свега у домену реструктуирања и приватизације друштвених предузећа с једне стране, и развоја малих и средњих предузећа с друге стране;
2. Треба развијати села и активирати пољопривредне, првенствено сточарске, и туристичких потенцијале. Подручје има велике потенцијале у пољопривреди, нарочито у узгајању оваца и говеда и гајењу воћа, па развој треба усмерити у овом правцу. Требало би интензивирати и модернизовати пољопривредну производњу на бази заједничких програма општина, укрупнити поседе где је то могуће,

развијати капацитете за производњу и прераду меса и млека, унапредити ветеринарске станице, требало би обезбедити тржиште за пласирање ових производа, одредити се за гајење оних култура којима погодује поднебље и развијати специфичне производе овог краја и од њих стварати посебан бренд (кајмак, сир са орасима, сувомеснати производи). Приватници су покренули иницијативу за развој сточарства на овом подручју, који заиста представља велики потенцијал за развој целог подручја. Позитиван пример јесте фабрика „Биоимлек” за прераду млека и производњу млечних производа, на простору прибојске општине. Веома су позитивне реакције тржишта на производе ове фабрике, а на овај начин се запослио мањи број радника и стимулисало сеоско становништво за даље и интензивније бављењем сточарством. Велики проблем за развој ове делатности је лоша сеоска саобраћајна инфраструктура, јер највећи део времена се утроши управо у обилажењу сеоских насеља и сакупљању млека из сеоских домаћинстава. Још у неповољнијој ситуацији у овом погледу је пријепољска општина, чија су села великих површина, јако раштркана и насељена претежно старим становништвом, које није способно за рад. Због тога су потребна велика улагања, како би сточарство и уопште пољопривреда могли да постану један од носилаца развоја пријепољског подручја.

Подручје има и велике потенцијале за развој природног и културног туризма, којег такође треба базирати на заједничким програмима општине. На релативно малом простору испреплетани су утицаји природе и историје. Крај је пун разноликих природних лепота и реткости, од планина, речних долина, кањона, пећина, извора минералне воде, споменика културе. Приоритет треба дати развоју бањског (Прибојска Бања), планинског (Златар), језерског (Златарско, Радоињско, Сјеничко и Потпећко језеро) и културног туризма (манастири Милешева, Св. Никола, Вувац). (Фемић, 2004);

3. Развој локалне самоуправе, са циљем да се подржи децентрализација, која подразумева да ће општине добити много већа овлашћења у одлучивању, нарочито финансијама. Урађен је пројекат у сарадњи са УНДП-ом (Уједињенњ Нације програм за развој) у ту сврху, где је Пријепоље узето као огледна општина. (УНДП, 2005);
4. У циљу заштите животне средине требало би више радити на информисању становништва и на развијању свести о здравој животној средини код појединаца. Људи су слабо информисани о стању средине у којој они живе и изворима који је загађују, али и о

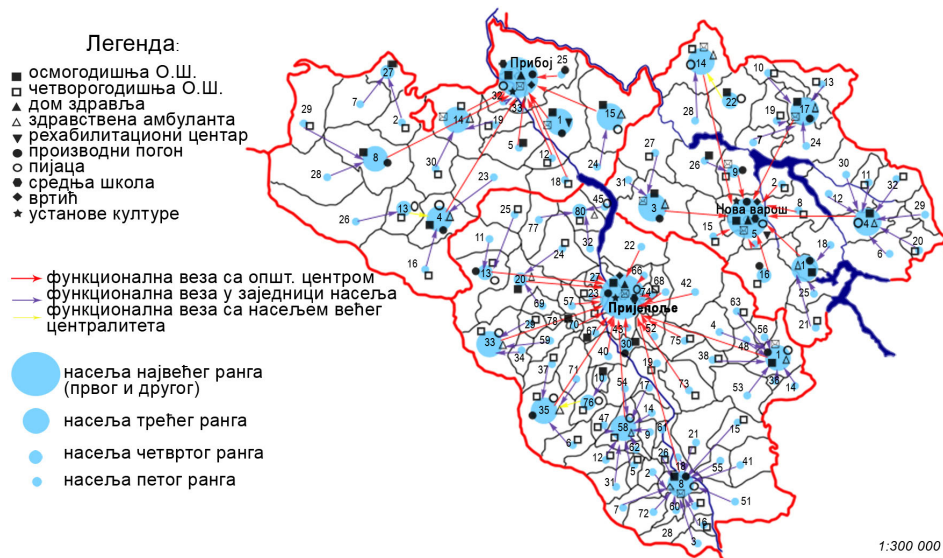
активностима које би они могли предузети да је заштите. Највећи проблем су дивље депоније, односно сметлишта која се могу видети у све три општине на разним локацијама. Да би се донекле санирао тај проблем, урађена је студија за избор локације регионалне депоније којом би требало да се овај проблем реши.

Мрежа објеката јавно-социјалне инфраструктуре Пријепољског функционалног подручја

Под утицајем ових процеса паралелно се одвија и социо-економска трансформација насеља и њихова просторна организација, што се одражава кроз развијеност и размештај објеката и служби јавно-социјалне инфраструктуре. Јединице јавно-социјалне инфраструктуре би требало да буду тако организоване да просторно и хијерархијски одговарају потребама и размештају становништва по општинама и да се међусобно допуњују.

Према размештају ових објеката (школа, здравствених и културних установа) урађена је скица хијерархије нодалних центара (ск. 3), на којој је успостављено пет нивоа центара различитог значаја. У првој равни је Пријепоље као центар субрегије, које је вишег централитета у односу на друга два општинска центра, Прибој и Нову Варош, који су у другој равни, јер су на њега пренете ингијенције у области судства, здравства и образовања. У трећој равни се издвајају сеоска насеља, са концентрисаним неким службама и производним активностима и нека насеља са развијеним специфичним функцијама (туризам). Таква су Бања, Бучје и Кратово у Прибоју, Јабука, Бродарево, Камена Гора, Аљиновићи у Пријепољу, Јасеново, Драглица, Дрмановићи у Новој Варши. У четвртој равни су сеоска насеља која имају развијене само неке од ових служби, али их издвајамо посебно јер њима ипак гравитирају сеоска насеља, у којима готово да није лоциран ниједан објекат јавно-социјалне инфраструктуре, која су у петој равни. Ова насеља имају потенцијала и могућности да планираним развојем пређу у центре вишег ранга.

Ако погледамо мрежу насеља успостављену на овом подручју, можемо закључити да је она неравномерна и неусклађена, нарочито у општинама Пријепоље и Прибој. На то је утицала морфологија терена и изолованост сеоских насеља у брдско-планинским пределима, али такође и одлазак младог и радно-активног становништва из тих сеоских насеља.

Скица 3. Хијерархија нодалних центара

У таквим насељима не треба развијати неке од функција и активности, јер је врло мало становништва чије би потребе оне задовољавале. Ова насеља руше слику о равномерном размештају нодалних центара у мрежи насеља. Касно је за предузимање акција у правцу спречавања даљег исељавања становништва из ових села, већ их треба усмерити ка оним насељима која још увек имају шансу за ревитализацију. Насеља која би била нови центри развоја, нижег нодалитета, треба повезати мрежом саобраћајница међусобно, али и са општинским центром. Тако би се подстакло развој и општинских центара, јер би већем броју становника постале доступне услуге које он нуди.

Закључак

Функционално подручје Пријепоља данас спада у неразвијене крајеве Србије. Историјско наслеђе и патријархални начин живота су успоравали развој, да би се он у периоду кризе потпуно зауставио. Индустријализација и урбанизација су оживеле само градска насеља, док су са друге стране довеле до негативних консеквенци у руралном залеђу. Да би се зауставио процес депопулације у сеоским насељима, потребно је да се развије нека функција комплементарна пољопривреди. Стварање тих мешовитих насеља подразумева и децентрализацију у оквиру ових општина, међутим о

томе се може говорити само у будућности јер су за децентрализацију потребна средства која ове општине немају. Сви остварени приходи се улажу у развој самих општинских центара, како би се покренуо њихов развој.

Summary

The functional region of Prijepolje is one of the most undeveloped parts of Serbia today. Development has been lagging because of the historic heritage, and then, in a recent period of political crisis, it stopped completely. Industrialization and urbanization brought some life only to three towns, but caused negative consequences in the rural surroundings. To halt the process of depopulation in the villages, some functions ought to be developed in them, complementary with agriculture that would give a choice to citizens. Thus the mixed-economy villages would be created, and this would involve a certain amount of decentralization in three municipalities, which is impossible at present, because the process would require a certain amount of money, and the municipalities do not have it. Whatever income becomes available is immediately invested into the development of the municipal centers in order to start their development.

Литература

Група аутора (2001): Географска енциклопедија насеља Србије, Географски факултет Универзитета у Београду, Књига II, Београд.

Маринковић О., Павловић М. (2001): Нововарошки крај – антропогеографска проучавања, Нова Варош.

Просторни план Републике Србије (1996), Службени гласник, Београд.

Рудић В, Павловић М. и др. (1998): Становништво општине Прибој, Географски факултет, Београд.

Републички завод за статистику (2002): Документациони материјал виталне статистике, Београд.

Републички завод за статистику (2002): Попис становништва, домаћинства и станова, Књ. 6, 7 и 9, Београд.

Савезни завод за статистику (1974): Делатност, Књига 10, Београд.

Тошић Д. (2000): Градски центри – фактори регионалне интеграције Србије, *Гласник* Географског факултета Републике српске, Свеска 4, Бања Лука, стр. 83-96.

Тошић Д. и др. (2004): Стратегија развоја општине Косјерић, Географски факултет Универзитета у Београду, Београд.

УНДП (2005): Стратегија развоја општине Пријепоље.

Фемић М. (2004): Пријепоље и околина – туристички водич, Српско географско друштво, Београд.